

Фенько Н. М.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

**СУСПІЛЬНЕ МОВЛЕННЯ: НАЦІОНАЛЬНА МІСІЯ
ТА РЕГІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ**

У статті досліджується специфіка реформування регіонального мовлення Суспільного мовника, яке тільки набирає обертів у національному медіапросторі. Через це практично відсутні теоретичні напрацювання науковців, які б забезпечили ґрунтовне розуміння основних тенденцій розвитку Суспільного мовника в Україні. Маємо переважно експертні думки медіафахівців, яких наразі не досить для об'єктивної картини перебігу процесів реформування.

Регіональні філії Суспільного розглядаються як важливий складник національного медіапростору. Пропонується аналіз їхніх проблемних зон, окреслених на львівському медіафорумі, а саме: недофінансування державою НСТУ, низька якість контенту, вплив бізнесу й політики на регіональні філії, кадрові проблеми, недовіра глядачів тощо. Об'єктом вивчення стала регіональна філія UA: Кропивницький, незалежний моніторинг якої на дотримання стандартів інформаційного мовлення демонструє високу якість роботи. Проте регіональний Суспільний мовник стикається з труднощами, які потребують обговорення на рівні конструктивного діалогу з Правлінням НСТУ.

Актуалізується думка, що регіональний телерадійний продукт має свій унікальний контент, аудиторію, завдання та перспективи. Його треба всіляко підтримувати й розвивати. Неоднозначно сприймаються положення Концепції регіонального мовлення Суспільного мовника про створення міжрегіональної платформи поширення контенту. Це може призвести до нівелювання регіонального соціально-культурного дискурсу. Пропонується підтримати перспективні плани філії на висвітлення спортивних і культурних подій регіонального характеру, роботу над проектами за участі інших філій, проведення пітчінгів ідей, роботу з диджитал-платформами тощо.

Пропонується підтримати перспективний план розвитку регіонального суспільного мовника з боку науковців, які працюють у сфері соціальних комунікацій. Розпочинати науковий підхід до осмислення чинників успішності діяльності Суспільного необхідно з усвідомлення пріоритетності фокусу уваги до роботи регіональних філій, які й забезпечують ефективне функціонування системи національного медіапростору.

Ключові слова: Суспільне мовлення, місія Суспільного мовника, регіональні філії Суспільного, Концепція регіонального мовлення Суспільного мовника, моніторинги філій Суспільного.

Постановка проблеми. Понад два роки вітчизняний медіапростір переживає активну фазу тривалого реформування інформаційного мовлення. З'явилося і запрацювало Суспільне – нова система національного телерадіомовлення, яка досить давно практикується у світі і до якої повільно підійшли колишні регіональні державні телерадіокомпанії.

Потрібність реформи вже не обговорюється. Наразі опрацьовуються шляхи та інструменти втілення реформи, і тут не все однозначно й просто.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суспільне мовлення в Україні як об'єкт наукового інтересу постало після 2014 року, коли набув чинності Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України». Саме тоді вчені зацікавилися основними принципами Суспільного, його

інформаційною місією та історією становлення в інших країнах світу. Перед ученими-теоретиками постали проблеми термінологічної уніфікації, оцінки суспільного мовлення як явища сучасної медіасистеми, процесів запровадження його в Україні тощо. Саме цим питанням були присвячені наукові статті І. В. Кирич [5; 6], А. Л. Садовської [16], Т. О. Чепурняка [17]. Відтак відбулося осмислення Суспільного мовлення як механізму відкритого інформаційного суспільства в Україні, постали питання вдосконалення правового забезпечення діяльності Суспільного. У цьому розрізі варто зазначити дослідницькі матеріали Ю. В. Нестеряка [12] і М. М. Лазарука [8].

За останні два роки адаптації Суспільного мовника у національному медіапросторі ці процеси майже не піддаються науковому вивченню.

Це, можливо, пов'язано з тим, що теоретичний ґрунт не встигає сформуватися через високу динамічність і тимчасову нестабільність функціоналу Суспільного мовника. Тому більш затребуваними постають думки практиків – медійників, експертів, громадських діячів тощо.

2018 року експертами з питань медіа було підготовлено брошуру «Суспільне мовлення в Україні: історія створення та виклики» [13]. Авторами видання стали люди, які були дотичні до створення Суспільного мовника, а також пам'ятають увесь нелегкий шлях, який довелося пройти, щоб закласти хоч би законодавчі підвалини для його існування. Це заступниця шеф-редактора «Детектора медіа» Світлана Остапа, а також секретар наглядової ради ПАТ «НСТУ» і програмний директор ГО «Детектор медіа» Вадим Міський і медіаюрист Центру демократії та верховенства права (Інституту медіа права) Ігор Розкладай.

На сторінках загальнонаціональної газети «День» періодично з'являються матеріали про становлення Суспільного на теренах вітчизняного медіапростору. Найпомітнішими видаються матеріали Наталі Іщенко [3; 4], заступниці директора Інституту світової політики. Вона досить скептично оцінює майбутнє Суспільного в Україні з огляду на численні проблеми управління й фінансування.

Окремим майданчиком для фахового обговорення реформ у сфері Суспільного мовлення можна вважати ГО «Детектор медіа», на платформі якого створено підсайт «Суспільне мовлення». Новини, актуальні інтерв'ю, експертні статті присвячуються становленню Суспільного й спрямовуються на формування діалогу між аудиторією, експертами та головними менеджерами Суспільного. Нашу увагу привернула стаття Дмитра Іванова, представника незалежної медіапрофспілки України «Суспільне мовлення в Україні: іспит на громадянську зрілість» [2], де він аналізує Концепцію регіонального мовлення Суспільного мовника. Автор подає виважений аналіз проблемних зон концепції, яка вимагає доопрацювання, адже «документ не містить базових засад регіональної інформаційної політики суспільного мовлення» [2].

Постановка завдання. Вимушені констатувати практичну відсутність досліджень перебігу реформи Суспільного мовлення в регіонах. Вважаємо це неприпустимим, адже без простої логіки – від регіонального до національного – порушується діяльність усієї медіасистеми, результатами чого є спорадичність медіакритич-

них досліджень, неповна картина роботи національної медіасфери, зрештою, – лише часткове задоволення потреби в ґрунтовному вивченні діяльності Суспільного мовника. Завдання цієї статті полягає у приверненні уваги науковців до проблем реформування регіональних філій Суспільного, зокрема UA: Кропивницький.

Виклад основного матеріалу. На офіційному сайті UA: Суспільне мовлення чітко формулюється місія оновленого мовника: «Захищати свободи в Україні. Надавати суспільству достовірну та збалансовану інформацію про Україну та світ, налагоджувати громадський діалог задля зміцнення суспільної довіри, розвитку громадянської відповідальності, української мови та культури, особистості та українського народу» [14].

За цими правильними словами про «служіння громаді» стоїть світоглядна зміна журналістської сфери, яка, на жаль, тривалий час була (і залишається) «власникоцентрованою».

Журналіст Роман Коляда, відстоюючи незалежну суть Суспільного, чітко зазначив, що це є головним рушієм всієї реформи: «Для Суспільного журналістські стандарти, ті самі славнозвісні баланс, неупередженість, незаангажованість – більше, ніж стандарти. Це цінності, спосіб життя і мислення. Звісно, в ідеалі» [7].

Щоб досягти цього ідеалу, треба не боятися говорити собі правду й чітко означувати проблеми, які потребують розв'язання. Ще 2018 року на львівському медіафорумі були сформульовані основні проблеми Суспільного, пов'язані між собою [1]: недофінансування державою НСТУ, низька якість контенту, кадрові проблеми, недовіра глядачів.

Усі ці проблеми пов'язані між собою і водночас мають свою специфіку. Спробуємо фокусно поглянути на позиції регіонального Суспільного мовника, зокрема, Кропивницької філії.

Донедавна **проблема недофінансування** НСТУ стояла на першому місці. Проте цього року Суспільне вперше отримало бюджет, близький до повноцінного фінансування. Втім, проблема не розв'язана остаточно — немає жодних гарантій, що наступного року Верховна Рада не зріже фінансування Суспільного. Тож працівники філій, як і інших підрозділів компанії, почуються невпевнено щодо майбутнього.

Утім, проблему не розв'язано остаточно. Ніхто не може гарантувати, що ситуація не повториться. І однією з причин бачиться «продержавність» Суспільного, яке фінансується з бюджету, а не з податків на комерційну рекламу. «Це означає,

що рішення Мінфіну завжди буде висіти дамокловим мечем – чи вони перерахують кошти, чи ні», – підкреслює Євген Глібовицький, член наглядової ради Суспільного мовлення [15].

Наступною постає **проблема низької якості контенту** – козирна карта у грі столичного керівництва з регіональними філіями. Регіональний продукт апріорі вважають неякісним, і такий підхід часто заважає порозумінню.

Базовий контент філії Суспільного – три години п'ять хвилин ефіру – це ранкове шоу, випуски новин і «Тема дня». Такий обсяг сприймається неоднозначно. З одного боку, новин забагато: сім випусків новин щодня для невеликого колективу – виснажливе завдання. З іншого – культурно-просвітницьких програм практично немає. Переглядаючи «UA: Кропивницький» щодня, спостерігаємо, як бракує ефірного часу для заглиблення у специфіку регіону в культурному, соціальному й економічному аспектах.

Логічним форматом, який міг компенсувати цей дефіцит, був ранковий ефір. За 2019 рік саме в ранковій програмі висвітлили понад 900 суспільно-культурних подій і важливих тем. Для ранкового ефіру знімають відеоісторії про місцевих талантів. Звісно, можна критикувати молодих ведучих, які тільки здобувають досвід. Що ж, на жаль, підготовлені кадри їдуть здобувати столицю та ставати зірками національних ефірів. Проте Суспільне має намір забрати у філій ранкові шоу та замінити їх міжрегіональними «ранками».

Неоднозначно сприймаються положення Концепції регіонального мовлення Суспільного мовника про створення міжрегіональної платформи поширення контенту. Це може призвести до закриття місцевої ранкової програми або її заміни міжрегіональним продуктом. Так звані спільні ранки мають привабливий вигляд тільки як одна з рубрик повноцінного ранкового ефіру.

На радіо ситуація з місцевою інформацією трохи краща: Кропивницька філія зберегла проекти «Радіомайдан» і «Радіодень», завдяки яким сітка мовлення місцевого суспільного радіо дещо різниться від стандартної. Але якщо зараз усі занепокоєні стандартами новин, то за кілька років виникне питання інших форматів, які також потрібні глядачам.

Творча команда Кропивницької філії перебуває в постійному пошуку ідей, нових форматів і підходів. Розпочато роботу над базою сторіз про місцевих талантів (у базі вже 15 портретів), які демонструють у ранковому ефірі.

Наразі у пріоритетах уведення нових єдиних стандартів, тому особлива увага приділяється новинарним програмам. Але за кілька років виникне гостра потреба у створенні саме місцевого контенту. Залишається тільки сподіватися на розуміння з боку керівного медіаменеджменту важливості збереження регіонального мовлення. А поки що в планах Кропивницької філії на 2020 рік збільшення відсотків висвітлення спортивних масових подій регіонального характеру, зйомка вистав театру ляльок та обласного академічного музично-драматичного театру ім. М. Кропивницького, робота над проектами за участі інших філій, проведення пітчінгів ідей, робота з диджитал-платформами.

Натомість регіональна філія торік стикнулася із **кадровою проблемою**. Колектив Кропивницької філії скоротився майже на чверть, і тепер людей бракує, а навантаження на працівників зросло. Тепер їх ще важче вважати відповідними до рівня оплати праці.

Хочеться вірити, що за зміною програмного продукту і вимог до мовника прийдуть зміни кадрового складу. Принаймні Євген Глібовицький запевняє, що місцеві ринки незабаром відчують сильні зміни, «бо через певний час Суспільне буде добрим працедавцем і зможе збирати таланти на місцях, тому ми рухаємося правильно» [15].

Проблема недовіри глядачів логічно впливає з усіх попередніх. Із публічних заяв керівника Національної суспільної телерадіокомпанії України зрозуміло, що він має на меті зробити зі Суспільного справді корисне для суспільства та надійне джерело інформації. Проте він не приховує, що не вірить у можливість зробити такий продукт популярним. Не раз Зураб порівнював створення контенту Суспільного із приготуванням несмачної, але корисної їжі.

«Прісна каша порівняно з шоколадкою», – такою, на думку голови правління НСТУ, буде різниця між програмами Суспільного мовлення та звичайних комерційних каналів [3].

Тож одне з гасел НСТУ – «Довіра важливіша за рейтинг». Будувати цю довіру доведеться поступово, й не лише в ефірі. Наприклад, Кропивницька філія, намагаючись розбудувати довірчі стосунки з аудиторією, створила музей регіонального телебачення. За рік музей відвідали понад тисяча школярів і студентів.

На остаточне розв'язання цих проблем підуть роки. Втім, покращення показників роботи філії відчувається вже сьогодні.

Результати моніторингів переконливо демонструють це.

Команда фахівців ГО «Детектор медіа» постійно проводить моніторинги всіх філій Суспільного на дотримання стандартів інформаційного мовлення. Максимальна оцінка дотримання стандартів – 6 балів. Під моніторинг підпадає близько 30 сюжетів.

Треба віддати належне Кропивницькій філії Суспільного – за всіх проблем становлення зберігається позитивна стабільність. У червні [9], вересні [10] й листопаді [11] 2019 року – 5,4 / 5,2 / 5,2 бали відповідно.

Рейтинги демонструють і слабкі позиції – серед стандартів інформаційного мовлення спостерігаються порушення стандарту повноти поданих фактів. Претензії до регіональних новин: «абсолютно беззубі новини», значимі новини подаються куцо, а прохідні занадто розлого, відсутність необхідних коментарів усіх сторін конфлікту тощо.

На жаль, рейтинги не показують, з яким скороченим складом людей і з яким бюджетом доводиться працювати. Утім, рейтинги демонструють бажання регіонального мовника працювати, змінюватися, ставати кращими в умовах створення конкурентного продукту, бути потрібним і цікавим для свого глядача.

Висновки і пропозиції. Процес реформування регіонального суспільного мовлення потребує уваги науковців на всіх його етапах. Неоднозначність сучасної практики переформатування роботи регіональних філій Суспільного не дає змоги дослідникам чітко окреслити теоретичний ґрунт проблем становлення та розвитку регіонального суспільного мовлення. Натомість медіа-експерти, які беруть безпосередню участь в обговоренні цих процесів, або побіжно звертають увагу саме на регіональний рівень проблеми, не вдаючись у детальний аналіз причин і наслідків «пробуксовування» реформи в регіонах, або оцінюють їх занадто емоційно, що так само заважає виваженому аналізу.

Розпочинати науковий підхід до осмислення чинників успішності діяльності Суспільного необхідно з усвідомлення пріоритетності фокусу уваги до роботи регіональних філій, які й утворюють зрештою національний медіапростір. На жаль, вектор нового менеджменту спрямований більше на руйнування цілісності загальнонаціонального Суспільного мовника. Лише конструктивний діалог регіональних мовників із Правлінням НСТУ може стати запорукою ефективного розвитку Суспільного в Україні.

Список літератури:

1. Гордієнко Т., Джуфер К. Про п'ять проблем реформи Суспільного мовлення – дискусія на Lviv Media Forum. *Детектор медіа*. 2018. 23 травня. URL: https://stv.detector.media/zakonodavstvo/analiz/pro_ruat_problem_reformi_suspilnogo_movlennya_diskusiya_na_lviv_media_forum.
2. Іванов Д. Суспільне мовлення в Україні: іспит на громадську зрілість. *Детектор медіа*. 2020. 1 квітня. URL: https://stv.detector.media/kontent/ekspertna_dumka/suspilne_movlennya_v_ukraini_ispit_na_gromadsku_zrilist.
3. Іщенко Н. «Спочатку Бі-Бі-Сі, а потім Британія?» Декілька скептичних думок щодо майбутнього Суспільного ТБ в Україні. *День*. 2017. 14 квітня. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/spochatku-bi-bi-si-potim-brytaniya>.
4. Іщенко Н. Про збочення в медіа, або Суспільне мовлення як фактор політики. *День*. 2016. 4 листопада. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/pro-zbochennya-v-media>.
5. Кирич І. Суспільне чи громадське? Мовлення чи телерадіомовлення? Уніфікація термінів. *Теле- та радіожурналістика* : зб. наук. праць. Львів, 2013. Вип. 12. С. 98–104. URL: <http://old.journ.lnu.edu.ua/vypusk7/n12/tv12-31.pdf>.
6. Кирич І. Суспільне мовлення у сучасних медіасистемах і теоріях медіа. *Медіапростір : збірник наукових статей із соціальних комунікацій*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. С. 54–58. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7544/1/Kyrych.pdf>.
7. Коляда Р. Чи вільне суспільне? *Uchoose*. 2018. 27 вересня. URL: <http://uchoose.info/chy-vilne-suspilne>.
8. Лазарук М. Суспільне мовлення в Україні: Quo vadis? *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2016. Вип. 3–4. С. 29–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mfapim_2016_3-4_6.
9. Моніторинг південних філій Суспільного в червні 2019 року. *Детектор медіа*. 2019. 25 липня. URL: https://stv.detector.media/kontent/monitoring/monitoring_pivdennikh_filiy_suspilnogo_v_chervni_2019_roku.
10. Моніторинг південних філій Суспільного за вересень 2019 року. *Детектор медіа*. 2019. 10 жовтня. URL: https://stv.detector.media/kontent/monitoring/monitoring_novin_pivdennikh_filiy_suspilnogo_za_veresen_2019_roku.
11. Моніторинг південних філій Суспільного за листопад 2019 року. *Детектор медіа*. 2019. 4 грудня. URL: https://stv.detector.media/kontent/monitoring/monitoring_novin_pivdennikh_filiy_suspilnogo_za_listopad.

12. Нестеряк Ю. Суспільне мовлення як механізм відкритого інформаційного суспільства в Україні. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2015. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2015_2_12.
13. Остапа С., Міський В., Розкладай І. Суспільне мовлення в Україні: історія створення та виклики / за заг. ред. Н. Лигачової. Київ : Друкарня Віол, 2018. 156 с. URL: https://detector.media/php_uploads/files/books/ua-suspile-web.pdf.
14. Офіційний сайт Суспільного мовлення. URL: <https://corp.suspilne.media> (дата звернення: 20.04.2020).
15. Патрікеєва Н. Суспільне мовлення в Україні: якщо у вашому далекому селі є лише праска, то ми будемо мовити звідти. *Medialab*. 2018. 20 червня. URL: <https://medialab.online/news/suspil-ne-movlennya-v-ukrayini-yakshho-u-vas-u-dalekomu-seli-ye-ly-praska-budemo-movy-ty-zvidty>.
16. Садовська А. Становлення інституту суспільного мовлення в Україні: стан і перспективи. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. № 4. С. 99–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2014_4_16.
17. Чепурняк Т. Суспільне мовлення та процес його запровадження в Україні. *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ, 2014. Т. 56. С. 22–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2014_56_6 (дата звернення 18.04.2020).

Fenko N. M. PUBLIC BROADCASTING: A NATIONAL MISSION AND REGIONAL CHALLENGES

The article considers specific features of reforming of the regional broadcasting of the Public broadcaster, which has just started developing in the national media. Due to this fact there are actually no theoretical achievements of scientists which would provide a deeper understanding of the main trends in the development of Public broadcaster in Ukraine. There are mostly professional opinions of broadcast experts, what is not enough for having an objective idea of the reform processes.

Regional branches of the Public are regarded as an important component of the national media. The analysis is given to their problem areas which were identified on the Lviv media forum, namely the underfunding by state of NSTU, low quality content, the impact of business and politics on the regional branches, staff problems, distrust of the audience and so on. The object of our study is the regional branch UA: Kropyvnytskyi, independent monitoring of its compliance with standards of news broadcasting demonstrates a high quality of work. However, the regional Public broadcaster faces challenges, that requires a discussion with the Board to NSTU at a constructive level.

The idea that regional TV and radio product has its own unique content, audience, challenges and perspectives is analyzed. It should be strongly supported and developed. The concept of regional broadcasting of the Public broadcaster concerning establishment of an interregional platform content distribution is ambiguously perceived. This can lead to a loss of regional socio-cultural discourse. It is proposed to support the future fruitful plans of the branch covering sports and cultural events of regional character, working on projects with other branches, holding pitching ideas, working with digital platforms and so on.

For scientists working in the field of social communications it is also proposed to support a long-term plan of development of the regional public broadcaster. We should begin the scientific approach to the understanding of the success factors in activities of Public starting with the realization of the priority focus on the work of the regional branches, which provide effective functioning of the system of national media.

Key words: Public broadcasting service, mission of the Public broadcaster, regional branches of the Public, Concept of regional broadcasting of the Public broadcaster, monitoring of branches of the Public.